

Píše Kamila Schewczuková

(E*forum, 12. 01. 2022)

Již minulý rok na podzim vyšel další svazek ediční řady *Mnemosyne* vydavatelství FF UK. Monografie ***Stávám se řečí. Smrt a návrat autora v perspektivě filozofie identity*** představuje knižní verzi diplomové práce **Anny Schubertové**, současné doktorandky Ústavu české literatury a komparatistiky. Autorka se kriticky vyrovnává s kanonickými texty teoretizujícími smrt (empirického) autora a s oporou ve filozofii identity přispívá k návratu autora „z masa a kostí“ do interpretační praxe. Činí tak navíc velmi přístupným jazykem, v němž nerušivě mísí diskurzy literární teorie a filozofie.

Kniha je přehledně rozčleněna na tři hlavní části. V první jsou kriticky představeny antiautorské přístupy, na jejichž podněty autorka svébytně reaguje z vlastní specifické (a dějinné) pozice, jak několikrát zdůrazňuje. Zvláštní, přechodové místo mezi nimi přitom přičítá uvažování Jacquese Derridy, které dle ní nabízí možný směr vedoucí od smrti k návratu autora. Druhá část knihy je věnována výkladu teorie identity, jak ji rozličně koncipují Pierre Bourdieu a Judith Butler, spolu s interpretační metodou Jéréma Meizoze. Ty autorce slouží jako východiska argumentace pro zapojení instance autora do vykladačské praxe, jejíž možnou podobu následně nastiňuje v analýzách konkrétních literárních děl. Poslední část knihy se totiž zaměřuje na vybrané texty Bohumila Hrabala, Libuše Moníkové, Milana Kundery a Věry Linhartové. Není to náhoda: všichni zvolení se ve svých pracích explicitně vyjadřují ke vztahu subjektu a textu, přičemž – což Schubertová reflektuje – však tento vztah leckdy pojmají jinak než ona sama. Interpretace pracující s pojmem autorství má podle ní nicméně smysl také u děl s maskou autonomní, neosobní řeči na způsob Barthesova skriptora.

Úvodní kapitola vychází příznačně z Platónova dialogu *Faidros* a jeho výkladu Jacquesem Derridou ve studii *Platónova lékárna*. S literární teorií 20. století a antiautorskými přístupy pojí Platónovu „svébytnou teorii autorství“ (s. 11) téma ztráty kontroly subjektu nad psaným textem. Zatímco však u Platóna se s tímto poznáním pojí pocit ohrožení, moderní teoretici jej vnímají jako otevření prostoru pro inovaci, v Barthesově případě i jako možnost tvorby nového významu jiným subjektem – čtenářem. Schubertová však vychází z výše zmíněné Derridovy studie, když píše, že „psaní a jeho exteriorita již pronikly do subjektu“, což platí také naopak, tedy že „subjekt existuje v psaní“ (s. 13). Jakékoliv dílo, a to i dílo teoretické, tak samo v sobě nutně implikuje píšící subjekt, praví jedna z klíčových tezí knihy. Z toho také plyne, že interpretační zapojení instance autora nevkládá do textu něco zvnějšku; jako čtenáři či teoretici vždy činíme rozhodnutí, zda jej zohledníme, či nikoliv.

Antiautorské přístupy jsou uchopeny zejména prostřednictvím Barthesova textu *Smrt autora* a Foucaultovy stati *Co je autor?*, nicméně kniha přehledně představuje i koncept antiintencionalismu, teorii textových subjektů Umberta Eca a další. Zdůrazňuje přitom přínos Barthesova a Foucaultova přístupu, zejména integraci politické roviny do diskuze o pojmu autorství a poukaz na historičnost jakéhokoliv pojetí. V kritice vedené vůči přístupům potlačujícím roli autora se pak mimo jiné soustředí na představu autora, proti němuž se tyto přístupy vymezují. Tento typ autora-suveréna, jak jej pojmenovává Schubertová, se zakládá na modelu tvorby jako exprese, autorův život se tak zrcadlí v díle a uzavírá význam textu. Toto pojetí bývá spojováno s romantickou ideou autorství, ale Schubertová upozorňuje, že se jedná o literárněteoretický konstrukt, inherentní právě i antiautorským přístupům. Barthesem nabízená alternativní pozice básníka rodícího se a existujícího pouze v řeči má však dle Séana Burka, s jehož studií Schubertová pracuje, také původ v romantismu. Namísto autora-Boha sice mluví řeč sama, činí tak nicméně z podobně neosobní pozice s rysy božství. Schubertová chápe obě polohy jako určitá konkrétní gesta autorské stylizace neboli postury (dle Jérôma Meizoze). Barthesem a dalšími antiautorskými teoretiky protežovaný typ autorství ukazuje jen jako jeden z mnoha, vyhovující a dostupný jen někomu.

Klíčová otázka knihy tak zní: „Kdo mluví?“ Schubertová si ji klade spolu s Didierem Eribonem, mimo jiné žákem Pierra Bourdieua. Pro zodpovězení položené otázky je nutné se zaměřit na situovanost autorského subjektu v širším společenském rámci, tedy na jeho sociální habitus a zároveň na literární pole, v němž zaujímá pozici. Habitus chápe Schubertová jako prvek teorie osobní identity, přestože reflektuje nesamozřejmost takového přístupu, jelikož Bourdieu odmítá striktně binární rozlišení jednotlivce a společnosti. Každý habitus je tak sdílený. Podobný přístup volí Judith Butler, pro jejíž pojetí narativní identity je klíčové chápání konstituce subjektivní identity jako neuzavřeného procesu, který se děje až v komunikaci s druhými, a není tudíž zcela ve vlastnictví jednotlivce a pod jeho kontrolou. Subjekt v jedné své formě při vstupu do řeči umírá a rodí se v jiné, řečové existenci. Jde o jediné místo, kde může sám sebe komunikovat. Proto „ani literární autor není výlučným autorem sebe sama“ (s. 62), jeho vyprávění o sobě se totiž děje v dialogu. Podobná teze o smrti subjektu při vstupu do řeči je přítomná i u Derridy a je jeho verzí smrti autora. Ten totiž nemůže v řeči zcela zmizet, ale také se v ní nemůže plně konstituovat. Pokud druhý vyžaduje po promlouvajícím subjektu (analogicky čtenář po autorovi) koherenci a neměnnost jeho identity, hrozí podle Butler nebezpečí „etického násilí“. Schubertová v souladu s tím navrhuje jako možné řešení přijmout předpoklad nekoherence a neúplnosti identity, kterou lze chápat jako performativní. Autor tak nemusí být nahlížen jako suverén, ale stává se účastníkem dialogu.

V tomto dialogu se pak projevuje prostřednictvím různých typů sebeprezentace, pomocí figur, které si – podle Jérôma Meizoze – také vypůjčuje z tradice. Právě taková gesta Schubertová analyzuje v poslední části knihy. Autobiografická trilogie Bohumila Hrabala a díla Libuše Moníkové poskytují dostačující materiál, kdežto u Kundery a Linhartové, kteří se oba – ač odlišně – stylizují do univerzálního mluvčího, si autorka

vypomáhá také poukazy k dalším textům, jejich studiím a rozhovorům. Její interpretace jsou přesvědčivé a zevrubné, doplňují teoretický základ knihy o nástin interpretační praxe. Autorka se soustředí zejména na metafory spojené se subjektivitou, prostředky sebestylizace, které spojuje s pozicí autorů v rámci široce chápaného literárního pole. Obzvláště pozoruhodné jsou pasáže propojující téma subjektu a habitu s důrazem na tělesný aspekt habitu. Autorčiny analýzy jsou dokladem toho, že představa „autorství“ může i nadále být produktivním nástrojem a (kon)textem analýzy literárního díla jakož i důležitým nástrojem metateoretickým a sebereflexivním. Nároky, které Schubertová klade na současnou literární vědu a její přístup k interpretaci a autorovi, také explicitně klade i na sebe a své psaní. Vedle autorského čtení literárních děl tak kniha nabízí také stejně důležité nástroje pro tematizaci vlastní autorské situovanosti.

Anna Schubertová: *Stávám se řečí. Smrt a návrat autora v perspektivě filozofie identity*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2021, 138 s.

www.ipsl.cz